

emotional development of mentally retarded younger pupils. *PhD thesis (Special psychology)*. National Pedagogical University of M.P. Dragomanov. Kyiv. [in Ukrainian]. **7. Rudenko, L. M** (2013) The main approaches to psycho-correction of aggressive behavior in mentally retarded children. *Scientific journal of National Pedagogical Dragomanov University. Series 19: Correctional Pedagogy and Special Psychology*. Issue 23. 379-384. [in Ukrainian].; **8. Synyov, V. M.,** Matveeva, M. P., Khokhlina, O. P. (2008). Psychology of a mentally retarded child. Kyiv: Knowledge. [in Ukrainian]. **9. Synyov, V. M.,** Pometun, A. I., Kryvusha, V.I., Suprun, M. O. (2000) Fundamentals of education theories. Kyiv: RV KIVS. [in Ukrainian].

Авторський внесок: Синьов В. М. – 25%, Бистрова Ю. О. – 25%, Коваленко В. Є. – 25%, Бистров А. Є. – 25%.

Received 15.03.2019

Accepted 11.04.2019

УДК 376.2/4

DOI 10.32626/2413-2578.2019-13.256-268

Ю. С. Сілявіна
nmv.hna@gmail.com

**ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ
СИСТЕМИ ПЕДАГОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ВИХОВАНЦІВ
З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ
НАВЧАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНОГО ЦЕНТРУ**

Відомості про автора: Сілявіна Юлія, завідувач міжнародного відділу Хортицької національної навчально-реабілітаційної академії, м. Запоріжжя, Україна. У колі наукових інтересів: проблеми інклюзивної освіти та педагогічної реабілітації дітей з особливими освітніми потребами.

Contact: Siliavina Yuliya, Head of the International Department of Khortytska national educational rehabilitational academy, Zaporizhzhya, Ukraine. Academic interests: problems of inclusive education and pedagogical rehabilitation of children with special educational needs.

Сілявіна Ю. С. Педагогічна реабілітація дітей з психофізичними порушеннями в системі інклюзивного навчання / Ю. С. Сілявіна // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна

психологія. – Випуск 32. Частина 2. : збірник наукових праць / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. – № 25. – С. 130-135.;
Сілявіна Ю. С. Концепт педагогічної реабілітації вихованців з особливими освітніми потребами в сучасному професійно-педагогічному дискурсі / Ю. С. Сілявіна // Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія : Педагогіка : наукове видання. – Мелітополь : Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, 2016. – № 2 (17). – 2016. – С. 42-48.

Сілявіна Ю. С. **Експериментальне дослідження ефективності системи педагогічної реабілітації вихованців з особливими освітніми потребами в умовах навчально-реабілітаційного центру.** У статті розкрито процес і результати перевірки ефективності розробленої системи педагогічної реабілітації вихованців з особливими освітніми потребами в умовах педагогічного експерименту, що включав три послідовні етапи: констатувальний, формувальний і контрольний. Проаналізовано зміст констатувального етапу дослідження, на якому за визначеними критеріями та показниками було проведено діагностику стану педагогічної реабілітації вихованців з особливими освітніми потребами в умовах Хортицького національного навчально-реабілітаційного багатoproфільного центру, Новомиколаївського навчально-реабілітаційного центру-інтернату «Паросток», Кам'янського навчально-реабілітаційного центру-інтернату, Виготського навчально-реабілітаційного центру, Березівського навчально-реабілітаційного центру. Висвітлено специфіку організації формувального етапу, на якому модель системи педагогічної реабілітації вихованців з особливими освітніми потребами впроваджувалася в умовах експериментального закладу – Хортицького національного навчально-реабілітаційного багатoproфільного центру. Наведено емпіричні дані щодо динаміки зміни показників педагогічної реабілітації вихованців з особливими освітніми потребами в експериментальному і контрольних закладах та результати їх математико-статистичної обробки, які підтвердили ефективність впровадженої системи педагогічної реабілітації вихованців з особливими освітніми потребами в умовах навчально-реабілітаційного центру.

Ключові слова: педагогічна реабілітація, навчально-реабілітаційний центр, вихованці з особливими освітніми потребами, моделювання педагогічних систем, реабілітація природою, самоорганізація особистості.

Сілявіна Ю. С. **Экспериментальное исследование эффективности системы педагогической реабилитации воспитанников с особыми образовательными потребностями в условиях учебно-реабилитационного центра.** В статье раскрыты процесс и результаты

проверки эффективности разработанной системы педагогической реабилитации воспитанников с особыми образовательными потребностями в условиях педагогического эксперимента, включавшего три последовательных этапа: констатирующий, формирующий и контрольный. Проанализировано содержание констатирующего этапа исследования, на котором по разработанным критериям и показателям была проведена диагностика состояния педагогической реабилитации воспитанников с особыми образовательными потребностями в условиях Хортицкого национального учебно-реабилитационного многопрофильного центра, Новониколаевского учебно-реабилитационного центра-интерната «Росток», Каменского учебно-реабилитационного центра-интерната, Выготского учебно-реабилитационного центра, Березовского учебно-реабилитационного центра. Охарактеризована специфика организации формирующего этапа, на котором модель системы педагогической реабилитации воспитанников с особыми образовательными потребностями внедрялась в условиях экспериментального заведения – Хортицкого национального учебно-реабилитационного многопрофильного центра. Приводятся эмпирические данные относительно динамики изменения показателей педагогической реабилитации воспитанников с особыми образовательными потребностями в экспериментальном и контрольных заведениях и результаты их математико-статистической обработки, которые подтвердили эффективность внедренной системы педагогической реабилитации воспитанников с особыми образовательными потребностями в условиях учебно-реабилитационного центра.

Ключевые слова: педагогическая реабилитация, учебно-реабилитационный центр, воспитанники с особыми образовательными потребностями, моделирование педагогических систем, реабилитация природой, самоорганизация личности.

Siliavina Yu. Experimental research of the effectiveness of system of pedagogical rehabilitation of pupils with special educational needs in educational and rehabilitation center. The process and results of testing the effectiveness of the developed model of the system of pedagogical rehabilitation of pupils with special educational needs were revealed through the pedagogical experiment, which included three consecutive stages: the observation, formation and verification. At the observation stage of the experiment the diagnostics of the state of pedagogical rehabilitation of pupils with special educational needs was carried out according to the determined criteria and indicators in Khortytsia National Educational and Rehabilitation Multidisciplinary Centre, Novomykolaivka Educational and Rehabilitation Centre – Curative Boarding School «Parostok», Kamianske Educational and Rehabilitation Centre – Curative Boarding School, Berezivka Educational and Rehabilitation Centre.

At the formation stage of the experiment, a model of pedagogical rehabilitation system for students with special educational needs was implemented in experimental groups of the Khortytsia National Educational and Rehabilitation Multidisciplinary Centre. Implementation of the model of pedagogical rehabilitation system into the work with students with special educational needs resulted in the formation of strong motivation to study, of domain knowledge, abilities and skills, of informational and self-educational competences that secure development and self-development of pupils as of cognition subjects, with the aim of their continuous educational integration in the society.

According to the results of mathematical and statistical analysis of change in the indicators of pedagogical rehabilitation of students with special educational needs, it has been estimated that in the experimental groups (the Khortytsia National Educational and Rehabilitation Multidisciplinary Centre) a decrease in the number of students with low level of readiness and ability to successful educational activity ($p < 0.05$) and an increase in the percentage of students with high level of subjective readiness and ability to successful educational analysis ($p < 0.05$), are statistically significant. In control groups no statistically significant changes in the number of students with low level and in the number of students with high level of subject readiness and ability to successful educational activity, have been registered. According to the findings of mathematical and statistical analysis, positive results of experimental test of the system of pedagogical rehabilitation of students with special educational needs in conditions of educational and rehabilitation centre have been confirmed.

Keywords: pedagogical rehabilitation, educational and rehabilitation center, pupils with special educational needs, modeling of pedagogical systems, rehabilitation by nature, self-organization of a person.

Постановка проблеми. В умовах системного реформування вітчизняної загальної середньої освіти, ініційованого Міністерством освіти і науки України, одним із найбільш важливих пріоритетів є подальший розвиток навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами, забезпечення їх успішної соціалізації, становлення як повноцінних суб'єктів суспільної практики. В Законі «Про освіту» від 05.09.2017 р. № 2145-19 до засад державної політики у сфері освіти віднесено розвиток інклюзивного освітнього середовища, у тому числі у закладах освіти, наближених до місця проживання осіб з особливими освітніми потребами (ст. 6) [3]. В Концепції Нової української школи, ухваленій рішенням колегії Міністерства освіти і науки України від 27.10.2016 р. № 10, наголошується: «У Новій школі буде заохочуватися інклюзивна освіта. Для учнів з особливими потребами буде створено умови для навчання спільно з однолітками. Для таких дітей буде запроваджено індивідуальні програми розвитку, зокрема, корекційно-

реабілітаційні заходи, психолого-педагогічний супровід і необхідні засоби навчання» [5, с. 29].

На перший план в сучасних умовах виходить проблема максимально повної самоактуалізації кожної дитини, її становлення як успішної та життєво компетентної особистості. Розв'язання цієї проблеми можливе за умови посилення уваги педагогів до індивідуальних освітніх потреб тих дітей, які, внаслідок дії певних негативних чинників (порушень здоров'я, соціального, психологічного та фізичного розвитку, відсутності навчальної мотивації тощо), не можуть засвоїти навчальний матеріал і переходять до категорії неуспішних учнів. Категорія дітей з особливими освітніми потребами є найбільш уразливою в процесі реалізації економічних, соціальних, культурних та особистісних прав, між тим право цієї категорії осіб на рівний доступ до якісного навчання є одним із пріоритетів державної освітньої політики.

Важливою умовою успішного навчання вихованців з особливими освітніми потребами є організація їх педагогічної реабілітації, що розглядається фахівцями як невід'ємний напрям комплексного підходу до відновлення психофізичного потенціалу особистості. Від ефективності педагогічної реабілітації залежить не тільки засвоєння учнями зазначеної категорії державних стандартів освіти, а й розвиток їхнього інтелектуального потенціалу, ключових, міжпредметних і предметних компетентностей, готовності до подальшого навчання по закінченні школи. Збільшення кількості вихованців з особливими освітніми потребами, недостатність і недосконалість програм педагогічної реабілітації, форм і методів навчання та виховання, які відповідають індивідуальним потребам та здібностям вихованців, свідчать про необхідність подальшої розробки концептуальних засад і розвитку інноваційної практики педагогічної реабілітації дітей цієї категорії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Суспільні пріоритети щодо забезпечення соціальної та освітньої інтеграції дітей з особливими освітніми потребами відображаються на проблематиці психолого-педагогічних досліджень. Вони включають вивчення особливостей процесу навчання різних категорій дітей та молоді з особливими потребами (В. Бондар, В. Засенко, І. Іванова, С. Конопляста, С. Миронова, В. Синьов, В. Тарасун, Л. Фомічова, А. Шевцов, М. Шеремет, Д. Шульженко та ін.); аналіз педагогічних аспектів соціалізації та адаптації (А. Арнольдов, І. Бех, В. Бочарова, М. Галагузова, А. Колупаєва, А. Мудрік та ін.); розробку соціально-педагогічних та психологічних підходів до розв'язання проблеми адаптації та позитивної інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку в соціальне середовище (Н. Антакова, Д. Биков, Г. Бойко,

З. Лаврентьєва, Е. Леонгард, І. Лукомська, Н. Найда, Н. Малофєєв, Н. Назарова, К. Островська, Г. Спірідонова, Н. Софій та ін.).

Враховуючи інституційні чинники здійснення реабілітаційних впливів на дитину з особливими освітніми потребами, науковці приділяють увагу дослідженню специфіки організаційного, програмно-технологічного та кадрового забезпечення педагогічної реабілітації у різних типах освітніх закладів. Особливості педагогічної реабілітації в умовах загальноосвітньої школи досліджували О. Обухова і Г. Лаврентьєва, в умовах школи-інтернату – Н. Веліханова, в умовах притулку – І. Котельникова, в санаторній школі-інтернаті – А. Наточій.

Разом із тим, актуальним залишається протиріччя між необхідністю педагогічної реабілітації вихованців з особливими освітніми потребами та несистемним її здійсненням в умовах навчально-реабілітаційних закладів. Дітям цієї категорії слід надавати педагогічну підтримку не епізодично, по мірі загострення навчальних проблем, а системно, з метою відновлення їхнього соціально-педагогічного статусу успішного учня. У цьому контексті особливий науковий інтерес привертають ті системи педагогічної реабілітації вихованців з особливими освітніми потребами, ефективність яких підтверджується результатами дослідно-експериментальної перевірки, проведеної за сучасними методологічними і методичними вимогами.

Мета статті – висвітлення результатів експериментального дослідження ефективності системи педагогічної реабілітації вихованців з особливими освітніми потребами в умовах навчально-реабілітаційного центру.

Виклад основного матеріалу дослідження. В рамках дослідження можливостей оптимізації процесу педагогічної реабілітації вихованців з особливими освітніми потребами в умовах навчально-реабілітаційного центру нами протягом 2014-2015 рр. була розроблена і науково обґрунтована модель системи педагогічної реабілітації вихованців з особливими освітніми потребами, яка інтегрує три компоненти: методологічно-цільовий, змістово-процесуальний і контроль-результативний. Системні зв'язки між цими компонентами забезпечують функціональність системи, її відповідність визначеній меті педагогічної реабілітації – розвитку і саморозвитку вихованців з особливими освітніми потребами як суб'єктів пізнання.

Методологічні засади організації процесу педагогічної реабілітації визначені нами з урахуванням сучасного науково-педагогічного дискурсу, в якому аналізується основоположне значення системного, синергетичного, компетентнісного, комплексного, особистісно зорієнтованого та діяльнісного підходів до проектування та практичного забезпечення функціонування освітніх і реабілітаційних систем. Крім цього, ефективне здійснення педагогічної реабілітації вихованців з особливими освітніми потребами передбачає дотримання таких

принципів: індивідуалізації (забезпечує урахування освітніх потреб кожного учня при організації реабілітаційного процесу); пропедевтичності (характеризує процес педагогічної реабілітації як попереджувальний щодо виникнення вторинних порушень у дітей); науковості (полягає в системній теоретико-методичній перевірці засобів педагогічної реабілітації на науковому підґрунті); системності (характеризує процес педагогічної реабілітації як сукупність комплексних заходів з відновлення функцій дитини як повноцінного суб'єкта життєдіяльності); технологічності (відображає внутрішню логіку та смислову наступність в організації педагогічної реабілітації); суб'єктності (полягає в активізації особистісних позицій всіх учасників процесу реабілітації); принципу орієнтації на актуалізуючий потенціал освітнього процесу з реабілітаційним компонентом (полягає в педагогічній доцільності організації такого процесу, що стимулює особистісний розвиток вихованців з особливими освітніми потребами). При визначенні та обґрунтуванні зазначених методологічних підходів і принципів організації педагогічної реабілітації вихованців з особливими освітніми потребами ми спиралися на фундаментальні праці провідних теоретиків і методологів у галузі реабілітаційної педагогіки: А. Шевцова [8], В. Бондаря [1; 7], Т. Дегтяренко [2], В. Засенка [7], В. Золотоверх [1], А. Колупаєвої [4], В. Нечипоренко [6], В. Синьова [7] та ін.

Змістово-процесуальний компонент системи педагогічної реабілітації об'єднує три складові освітньо-реабілітаційного процесу (індивідуальну педагогічну реабілітацію, навчальну і виховну складові з реабілітаційним компонентом), передбачає відповідне програмне забезпечення (індивідуальну програму реабілітації кожного учня з особливими освітніми потребами, наскрізні програми «Самоорганізація діяльності» і «Реабілітація природою») і технологічне забезпечення. Контрольно-результативний компонент системи педагогічної реабілітації відображає вимоги до визначення ефективності процесу педагогічної реабілітації в умовах навчально-реабілітаційного центру. Цей компонент реалізується через вимірювання динаміки позитивних змін щодо готовності кожного учня з особливими освітніми потребами до засвоєння шкільної програми, безперервної освітньої інтеграції в суспільство, розвитку у школярів навчальної мотивації, компетентнісного потенціалу (інформаційних і самоосвітніх компетенцій) і навченості (знань, умінь і навичок).

З метою забезпечення упорядкованості та оптимальної послідовності реабілітаційно-педагогічних впливів на вихованців з особливими освітніми потребами нами розроблено програмно-методичний ресурс щодо впровадження системи педагогічної реабілітації вихованців в умовах навчально-реабілітаційного центру, представлений програмами «Реабілітація природою» та

«Самоорганізація особистості». Метою програми «Реабілітація природою» є оптимізація освітнього маршруту вихованців засобами природи, включення їх в єдиний освітньо-природний простір, відновлення їхньої активності як суб'єктів власної життєдіяльності. Програма зорієнтована на реалізацію в умовах реабілітаційного парку, як структурного компонента освітньо-реабілітаційного закладу, у процесі організації навчальної діяльності, екологічної просвіти, кінестетико-пропріоцептивного стимулювання, емоційного регулювання. У контексті організації навчальної діяльності дітей з особливими освітніми потребами заплановано проведення уроків з різних дисциплін (українська література, математика, історія та ін.) на природі відповідно до розкладу навчального процесу. Розроблена програма «Самоорганізація особистості» спрямована на розвиток і саморозвиток вихованців як суб'єктів пізнання в ході набуття і самовдосконалення ними інформаційних та самоосвітніх компетенцій. Програму реалізовано в умовах навчально-реабілітаційного центру у процесі організації позаурочної діяльності вихованців з особливими освітніми потребами молодшої, середньої та старшої шкільної ланки.

З метою визначення рівня ефективності охарактеризованої системи педагогічної реабілітації вихованців з особливими освітніми потребами та відповідного програмно-методичного ресурсу нами розроблено та обґрунтовано діагностичні критерії та показники ефективності педагогічної реабілітації дітей зазначеної категорії. До діагностичних критеріїв віднесено: сформованість мотиваційного компонента педагогічної реабілітації (передбачає заохочення учнів до навчання, до подолання труднощів, до розвитку здібностей навчальної взаємодії, відновлення готовності до відвідування навчального закладу, виконання педагогічних вимог, включення у процес навчання та ін.), сформованість когнітивного компонента педагогічної реабілітації (передбачає підвищення рівня навчальних досягнень учнів в оволодінні змістом предмета відповідно до вимог державних стандартів освіти та чинних програм), сформованість компетентнісного компонента педагогічної реабілітації (визначає необхідність розвитку компетентностей в учнів з особливими освітніми потребами), сформованість рефлексивного компонента педагогічної реабілітації (передбачає усвідомлення учнями наслідків своїх дій, самоаналіз та саморегулювання поведінки та діяльності).

Відповідно до зазначених критеріїв, конкретизовано показники ефективності педагогічної реабілітації вихованців з особливими освітніми потребами і визначено банк необхідних діагностичних методик. Критерію сформованості мотиваційного компонента педагогічної реабілітації відповідають такі показники, як рівень навчальної мотивації, її спрямованість та сформованість мотивації досягнення, які діагностуються за допомогою анкети оцінювання рівня шкільної мотивації Н. Лусканової, методики оцінки рівня навчальної

мотивації М. Лук'янової, методики вивчення мотивації першокласників М. Гінзбурга, опитувальника «Спрямованість мотивації» А. Дербеньової, методики «Оцінка потреби в досягненні» М. Корольчука і В. Крайнюк. Діагностичне дослідження за критерієм сформованості когнітивного компонента педагогічної реабілітації передбачає орієнтацію на показники навчальних досягнень учнів з використанням карт аналізу їхніх навчальних досягнень за віковими категоріями. Відповідно до критерію сформованості компетентнісного компонента педагогічної реабілітації, враховуються показники рівня розвитку самоосвітніх та інформаційних компетенцій за підсумками використання відповідної методики моніторингу. Рефлексивний критерій ефективності педагогічної реабілітації вихованців з особливими освітніми потребами передбачає отримання емпіричних даних за діагностичними показниками розвитку особистісної рефлексії та інтелектуальної рефлексії і з використанням методики «Сходинки» (В. Щур), методики рефлексивної самооцінки навчальної діяльності (О. Карабанова), методики визначення рівня рефлексивності (А. Карпов) і тесту «Визначення самооцінки» (В. Тернопільська).

За визначеними критеріями та показниками проведено констатувальний експеримент на базі Хортицького національного навчально-реабілітаційного багатoproфільного центру (148 вихованців з особливими освітніми потребами), Новомиколаївського навчально-реабілітаційного центру-інтернату «Паросток» (189 вихованців зазначеної категорії), Кам'янського навчально-реабілітаційного центру-інтернату (109 вихованців, які потребують педагогічної реабілітації), Виготського навчально-реабілітаційного центру (94 дитини з особливими освітніми потребами), Березівського навчально-реабілітаційного центру (69 вихованців цієї категорії). За підсумками діагностики встановлено, що високий рівень сформованості компонентів педагогічної реабілітації виявлено у 16,8 % учнів початкової школи та 14,5 % учнів основної та старшої школи. Середній рівень констатовано у більшості школярів з особливими освітніми потребами: у 55,1 % учнів початкової школи та 56,2 % учнів основної та старшої школи. У третини опитаних (28,1 % учнів початкової школи та 29,3 % учнів основної та старшої школи) констатовано низький рівень сформованості компонентів педагогічної реабілітації. На основі отриманих емпіричних даних було визначено експериментальний заклад (Хортицький національний навчально-реабілітаційний багатoproфільний центр) і контрольні заклади (всі інші з вищезазначених навчально-реабілітаційних центрів), які характеризувалися однорідністю з точки зору досліджуваних показників, підтвердженою результатами математико-статистичної обробки даних з використанням критерію ф* Фішера.

В 2015-2017 рр. нами було проведено формувальний педагогічний експеримент, що передбачав впровадження моделі системи педагогічної реабілітації вихованців з особливими освітніми потребами на базі

Хортицького національного навчально-реабілітаційного багатoproфільного центру (м. Запоріжжя). Реалізація експериментального фактору здійснювалася за рахунок забезпечення обґрунтованих педагогічних умов: особистісної орієнтації освітньо-реабілітаційного процесу, врахування особливих освітніх потреб кожного вихованця, впровадження інноваційного програмно-технологічного та матеріально-технічного забезпечення, варіативності заходів педагогічної реабілітації, її наскрізного та комплексного характеру. Завдяки системному впровадженню передбачених у моделі заходів реабілітаційного спрямування вихованці з особливими освітніми потребами мали змогу використати додатковий ресурс навчально-реабілітаційного центру для нормалізації власних психоемоційних станів в процесі навчальної діяльності, підвищення рівня здатності до рефлексії, розвитку вміння навчатися, набуття метанавчальних навичок і компетенцій. Результатом впровадження моделі системи педагогічної реабілітації стала сформованість у вихованців з особливими освітніми потребами стійкої навчальної мотивації, предметних знань, умінь та навичок, інформаційних та самоосвітніх компетенцій, які забезпечують розвиток та саморозвиток школярів як суб'єктів пізнання з метою їх безперервної освітньої інтеграції в суспільство.

По завершенні формуального експерименту нами було порівняно і проаналізовано динаміку показників рівня ефективності педагогічної реабілітації в експериментальному і контрольних навчально-реабілітаційних центрах, узагальнено представлених у табл. 1.

Таблиця 1

Динаміка показників рівня ефективності педагогічної реабілітації в експериментальному і контрольних закладах

Рівні Навчальні заклади		Кількість учнів у початковій школі (%)			Кількість учнів в основній і старшій школі (%)		
		Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
Експериментальний заклад	Дані за підсумками констатувального експерименту	24,5%	53,2%	22,3%	8,8%	56,2%	35%
	Дані за підсумками формуального експерименту	42,3%	51%	6,7%	18,5%	58,2%	23,3%
Контрольні заклади	Дані за підсумками констатувального експерименту	14,6%	55,6%	29,8%	16,7%	56,2%	27,1%
	Дані за підсумками формуального експерименту	16%	56,5%	27,5%	19,2 %	56,7%	24,1%

За результатами математико-статистичного аналізу зміни показників педагогічної реабілітації вихованців з особливими освітніми потребами з використанням критерію ϕ^* Фішера з'ясовано, що в Хортицькому національному навчально-реабілітаційному багатoproфільному центрі статистично значущими є зменшення кількості учнів з низьким рівнем суб'єктної готовності та здатності до успішної навчальної діяльності ($p < 0,05$) та зростання процентної частки школярів з високим рівнем суб'єктної готовності та здатності до успішної навчальної діяльності ($p < 0,05$). В контрольних закладах (Новомиколаївському навчально-реабілітаційному центрі-інтернаті «Паросток», Кам'янському навчально-реабілітаційному центрі-інтернаті, Виготському навчально-реабілітаційному центрі, Березівському навчально-реабілітаційному центрі) статистично значущих змін у зменшенні кількості учнів з низьким рівнем та зростанні відсоткової частини школярів з високим рівнем суб'єктної готовності та здатності до успішної навчальної діяльності не виявлено ($p > 0,05$). За підсумками математико-статистичного аналізу отриманих емпіричних даних встановлено факт більш суттєвого підвищення ефективності педагогічної реабілітації вихованців з особливими освітніми потребами у Хортицькому національному навчально-реабілітаційному багатoproфільному центрі порівняно з контрольними закладами.

Висновки. Отже, проведене експериментальне дослідження передбачало перевірку ефективності розробленої системи педагогічної реабілітації вихованців з особливими освітніми потребами, що інтегрує три компоненти: методологічно-цільовий, змістово-процесуальний і контроль-результативний. В сукупності ці компоненти забезпечують функціональність системи, її відповідність визначеній меті педагогічної реабілітації – розвитку і саморозвитку вихованців з особливими освітніми потребами як суб'єктів пізнання. Змістово-процесуальний компонент системи педагогічної реабілітації об'єднує три складові освітньо-реабілітаційного процесу (індивідуальну педагогічну реабілітацію, навчальну і виховну складові з реабілітаційним компонентом) і передбачає відповідне програмне забезпечення (індивідуальну програму реабілітації кожного учня з особливими освітніми потребами, наскрізні програми «Самоорганізація діяльності» і «Реабілітація природою») і технологічне забезпечення. Контроль-результативний компонент системи педагогічної реабілітації відображає вимоги до визначення ефективності процесу педагогічної реабілітації в умовах навчально-реабілітаційного центру.

Перевірка ефективності розробленої моделі здійснювалася в умовах педагогічного експерименту, що включав три послідовні етапи: констатувальний, формувальний і контрольний. На констатувальному

етапі експерименту за визначеними критеріями та показниками проведено діагностику стану педагогічної реабілітації вихованців з особливими освітніми потребами в умовах Хортицького національного навчально-реабілітаційного багатoproфільного центру, Новомиколаївського навчально-реабілітаційного центру-інтернату «Паросток», Кам'янського навчально-реабілітаційного центру-інтернату, Виготського навчально-реабілітаційного центру, Березівського навчально-реабілітаційного центру. За підсумками діагностики визначено експериментальний та контрольні заклади, які характеризувалися однорідністю з точки зору досліджуваних показників.

На формувальному етапі експерименту, що тривав протягом 2015-2017 рр., модель системи педагогічної реабілітації вихованців з особливими освітніми потребами була впроваджена на базі Хортицького національного навчально-реабілітаційного багатoproфільного центру (м. Запоріжжя). Контрольний етап передбачав визначення та порівняння динаміки показників рівня ефективності педагогічної реабілітації в експериментальному і контрольних закладах. За результатами математико-статистичного аналізу зміни показників педагогічної реабілітації вихованців з особливими освітніми потребами з'ясовано, що в експериментальному закладі статистично значущими є зменшення кількості учнів з низьким рівнем суб'єктної готовності та здатності до успішної навчальної діяльності та зростання процентної частки школярів з високим рівнем суб'єктної готовності та здатності до успішної навчальної діяльності, натомість у контрольних закладах аналогічних статистично значущих змін не виявлено. Результати математико-статистичного аналізу отриманих даних дозволили встановити факт більш суттєвого підвищення ефективності педагогічної реабілітації вихованців з особливими освітніми потребами у Хортицькому національному навчально-реабілітаційному багатoproфільному центрі порівняно з контрольними закладами, що довело позитивні результати експериментальної перевірки системи педагогічної реабілітації вихованців з особливими освітніми потребами в умовах навчально-реабілітаційного центру.

Бібліографія

1. Бондар В. Інтерпретація еволюції спеціальної освіти: зародження, становлення, розвиток (до десятиріччя Інституту спеціальної педагогіки АПН України) / В. Бондар, В. Золотоверх // Дефектологія. – 2004. – № 1. – С. 2-10. **2. Дегтяренко Т. М.** Теоретико-методологічні засади управління системою корекційно-реабілітаційної допомоги особам з психофізичними порушеннями: дис. ... д-ра пед. наук: спец. 13.00.03 / Дегтяренко Тетяна Миколаївна. – К., 2012. – 435 с. **3. Закон України «Про освіту»** [Електронний ресурс]. – Режим

доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19?find=1&text>.

4. Колупаєва А. А. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання : наук.-метод. посіб. / А. А. Колупаєва, Л. О. Савчук. – К. : Видавнича група «АТОПОЛ», 2011. – 274 с.

5. Концепція нової української школи [Електронний ресурс] / Міністерство освіти і науки України. – 2016. – 34 с. – Режим доступу : <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016.html>.

6. Нечипоренко В. В. Системний розвиток навчально-реабілітаційного центру як відкритої інноваційної соціально-освітньої інституції : монографія / В. В. Нечипоренко. – Запоріжжя : Видавництво Хортицького національного навчально-реабілітаційного багатoproфільного центру, 2013. – 520 с.

7. Освіта осіб з інвалідністю в Україні : тематична національна доповідь / [В. М. Синьов, В. І. Бондар, В. В. Засенко та ін.]. – К. : Міністерство освіти і науки України, 2010. – 417 с.

8. Шевцов А. Г. Освітні основи реабілітології : монографія / А. Г. Шевцов. – К. : «МПЛєся», 2009. – 483 с.

References

1. Bondar V. Interpretatsiia evoliutsii spetsialnoi osvity: zarodzhennia, stanovlennia, rozvytok (do desiatyrichchia Instytutu spetsialnoi pedahohiky APN Ukrainy) / V. Bondar, V. Zolotoverkh // Defektolohiia. – 2004. – № 1. – S. 2-10.

2. Dehtiarenko T. M. Teoretyko-metodolohichni zasady upravlinnia systemoiu korektsiino-reabilitatsiinoi dopomohy osobam z psykhofizychnymy porushenniamy : dys. ... d-ra ped. nauk : spets. 13.00.03 / Dehtiarenko Tetiana Mykolaivna. – K., 2012. – 435 s.

3. Zakon Ukrainy «Pro osvitu» [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19?find=1&text>.

4. Kolupaieva A. A. Dity z osoblyvymy osvithnymy potrebamy ta orhanizatsiia yikh navchannia : nauk.-metod. posib. / A. A. Kolupaieva, L. O. Savchuk. – K. : Vydavnycha hrupa «АТОПОЛ», 2011. – 274 s.

5. Kontseptsiia novoi ukrainskoi shkoly [Elektronnyi resurs] / Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. – 2016. – 34 s. – Rezhym dostupu : <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016.html>.

6. Nechyporenko V. V. Systemnyi rozvytok navchalno-reabilitatsiinoho tsentru yak vidkrytoi innovatsiinoi sotsialno-osvitnoi instytuttsii : monohrafiia / V. V. Nechyporenko. – Zaporizhzhia : Vydavnytstvo Khortytskoho natsionalnogo navchalno-reabilitatsiinoho bahatoprofilnogo tsentru, 2013. – 520 s.

7. Osvita osib z invalidnistiu v Ukraini : tematychna natsionalna dopovid / [V. M. Synov, V. I. Bondar, V. V. Zasenka ta in.]. – K. : Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy, 2010. – 417 s.

8. Shevtsov A. H. Osvitni osnovy rehabilitolohii : monohrafiia / A. H. Shevtsov. – K. : «MPLesia», 2009. – 483 s.

Received 11.03.2019

Accepted 11.04.2019